

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет гуманітарних наук

Кафедра філософії та релігієзнавства

Кваліфікаційна робота

(освітній ступінь – «бакалавр»)

на тему: **«Морально-етичні аспекти обґрунтування вегетаріанства»**

Виконала: студентка 4-го року
навчання,

Спеціальність: 033 Філософія

Дікова Дар'я Андріївна

Керівник: Гомілко Ольга

Євгеніївна, професор, доктор
філософських наук.

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою « _____ »

Секретар ЕК _____

« _____ » _____ 20__ р.

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОБҐРУНТУВАННЯ ВЕГЕТАРІАНСТВА.....	9
1.1. Теорія морального прогресу	9
1.2. Декларативні документи	13
РОЗДІЛ II ВЕГЕТАРІАНСТВО ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ: ВЕГЕТАРІАНСТВО VS М'ЯСОЇДНІСТЬ.....	20
2.1. М'ясо у житті людей: культурно-історичний аспект	20
2.2. П. Сінгер про права тварин як морально-етичний концепт	22
2.3. М. Поллан про морально-етичні аспекти споживання м'яса.....	26
РОЗДІЛ III ВЕГЕТАРІАНСТВО ЯК МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ	31
3.1 Сучасні морально-етичні конотації дилеми «Або я їм, або мене їдять»..	31
3.2. Вегетаріанство як сучасний стиль життя	35
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44

ВСТУП

Актуальність теми дослідження: Сучасний світ стоїть перед безпрецедентними викликами, пов'язаними з етичними та моральними питаннями, що виникають у контексті взаємодії людини з природою. Одним з таких питань є співвідношення між людством та тваринами, особливо в контексті їх використання у харчовій промисловості. Вегетаріанство, як парадигма харчування, що відмовляється від споживання м'яса та інших продуктів тваринного походження, стає об'єктом активного дискурсу сучасного суспільства. Актуальність вивчення морально-етичних аспектів вегетаріанства полягає в необхідності розуміння його потенційного впливу на екологічний, економічний та морально-етичний ландшафт сучасного світу. Етичні дебати щодо споживання продуктів тваринного походження розширилися завдяки останнім тенденціям у виробництві харчових продуктів. Це охоплює швидке зростання всесвітнього тваринництва та його вплив на навколишнє середовище, вплив харчових продуктів тваринного походження на здоров'я людини, дедалі більше впровадження технологій виробництва та їхній вплив на добробут тварин. Щобільше, одна з тенденцій яка обумовлює необхідність розгляду питання – це зростання кількості проблем ментального здоров'я і фактор споживання м'яса може впливати на цей процес.

Стан наукової розробки теми: Протягом останнього десятиліття спостерігається зростаючий інтерес до філософії тварин, що відображається у вивченні відносин між людиною та твариною з різних перспектив. Наприклад, у дослідженнях, проведених Королівським інститутом філософії, розглядаються аспекти прав тварин (Kumlicka, 2022). Також існує широкий спектр досліджень, присвячених вегетаріанству та його впливу на здоров'я та фізіологію людини, включаючи дослідження вегетаріанства в контексті нутриціології, як, наприклад, Oxford Vegetarian Study (Appleby et al., 1999). Крім того, науковці досліджують споживання м'яса як культурного та соціального явища (Foer, 2009). Значний інтерес також виявляється до екологічних аспектів виробництва та споживання м'яса, що відображається у зростанні кількості екоактивістів, відповідних

наукових досліджень й, щобільше, у розвитку екологічного аргументу на користь вегетаріанства (Wenz, 1984). Більш того в межах практичної філософії була перекладена низка філософських праць, які мають екологічну спрямованість та можуть бути використані в якості методологічних засад дослідження вегетаріанства, такі як, наприклад Принцип Відповідальності Ганса Йонаса у перекладі Анатолія і Володимира Єрмоленка (2001). Варто також зазначити, що з'являються комплексні наукові роботи, такі як “Філософія їжі”, де окремі розділи присвячені проблематиці етики споживання м'яса (Frazer, 2012). Крім того, видатний внесок у розвиток даного поля науки роблять дослідники, серед яких Пітер Сінгер, Майкл Поллан та Том Ріган, які лягли в основу подальших досліджень морально-етичних аспектів вегетаріанства. Таким чином додаткові дослідження, спрямовані на вивчення морально-етичних аспектів обґрунтування вегетаріанства, поступово набувають значущості в рамках філософії тварин, проте поки не є достатньо інтегрованими в основний філософський дискурс.

Об'єкт і предмет дослідження: Об'єктом даного дослідження є морально-етичні аспекти вегетаріанства, які визначають відношення людини до тварин та природи в цілому. У рамках цього обсягу предмет дослідження зосереджується на окресленні теоретичних основ, культурних впливів і сучасних проявів вегетаріанства як морально-етичного явища.

Мета і завдання дослідження: Основною метою цього дослідження є систематизація і критичний аналіз морально-етичних обґрунтувань вегетаріанства в контексті сучасного філософського дискурсу.

Для реалізації мети необхідним є виконання таких **завдань:**

1. Надати огляд теоретико-методологічних підходів до обґрунтування вегетаріанства, включаючи етичні теорії та декларативні документи.
2. Розглянути вегетаріанство як культурне явище, порівнюючи його з практиками споживання м'яса у культурно-історичній перспективі.
3. Здійснити порівняльний аналіз теоретичних обґрунтувань вегетаріанства Пітером Сінгером і Майклом Полланом.

4. Дослідити вегетаріанство як морально-етичний феномен сучасної культури, враховуючи чинники, що впливають на споживання м'яса та морально-етичні принципи сучасної практики тваринництва.

5. Оцінити потенціал морально-етичних змін у сучасних практиках споживання м'яса та тваринництва, а також перспективи вегетаріанства як сучасного способу життя.

Структура роботи: Робота складається із вступу, трьох розділів, висновку та бібліографічного списку. Нижче наведено обґрунтування структури роботи та короткий огляд змісту кожного розділу.

Розділ I, «Теоретико-методологічні основи вегетаріанства», служить інтелектуальною основою, на якій будується подальший аналіз. Тут подано вичерпний огляд філософських теорій і методологічних підходів. Крізь лінзи протекціонізму, утилітаризму спецієцизму та метафізичного антропоцентризму цей розділ розглядає моральний ландшафт, що оточує вегетаріанство. Крім того, комплексне дослідження декларативних документів, включаючи Загальну декларацію прав тварин і Кембриджську декларацію про свідомість, пропонує критичне розуміння правових та етичних рамок, що лежать в основі вегетаріанства.

Розділ II, «Вегетаріанство як феномен культури: вегетаріанство vs м'ясоїдність» розглядає соціокультурні виміри вегетаріанства, протиставляючи його м'ясоїдству. У цьому розділі з'ясовується історичне та культурне значення споживання м'яса, що дає детальне розуміння його ролі у формуванні людських суспільств. Важливе завдання розділу складає порівняльний аналіз впливових точок зору на вегетаріанство таких філософів, як Пітер Сінгер і Майкл Поллан, які пропонують протилежні погляди на моральні та етичні наслідки споживання м'яса. Розгляд у другому розділі теоретико-методологічних основ вегетаріанства сприяє більш поглибленому розумінню складної взаємодії між культурними нормами, етичними міркуваннями та вибором дієти.

Розділ III, «Вегетаріанство як морально-етичний феномен сучасної культури» зміщує дослідницький фокус на сучасні практики вегетаріанства та їх

моральні наслідки. Зокрема, у цьому розділі йдеться про—морально-етичні конотації дилеми «Або я їм, або з'їдять мене» та складність сучасних методів споживання м'яса та стандартів тваринництва. Крім того, досліджується вегетаріанство як сучасний спосіб життя, наводяться морально-етичні аргументи на користь відмови від споживання м'яса. Завдяки аналізу нових тенденцій і зміни парадигм поглиблено розуміння механізму актуалізації потенціалу моральних і етичних перетворень у сучасних дієтичних практиках і стандартах добробуту тварин.

Висновки представлено в останньому розділі, де зазначені ключові ідеї проблематики вегетаріанства та подальші перспективи її майбутніх досліджень. Також у висновках визначаються тенденції розвитку суспільного дискурсу стосовно споживання м'яса.

Теоретико-методологічні засади дослідження: Морально-етичне обґрунтування вегетаріанства зорієнтовано на теоретико-методологічні засади таких етичних теорій як утилітаризм, теорія прав тварин і екологічна етика для аналізу моральних і етичних аспектів вегетаріанства. Для всебічного розгляду теми у дослідженні використано мультидисциплінарний підхід, який поєднує філософський аналіз, культурологічні дослідження та емпіричні дослідження.

Джерельна база дослідження

Основу джерельної бази дослідження даної роботи становлять праці австралійського етичного і політичного філософа, одного з засновників сучасного руху за права тварин Пітера Сінгера “Визволення Тварин” та американського письменника, журналіста і дослідника питань їжі, сільського господарства та навколишнього середовища Майкла Поллана “Дилема Всеїдного”. Ці дві праці відіграють ключову роль у формуванні сучасного дискурсу про вегетаріанство та моральність стосунків людини з тваринами тому, що вони формують основу для сучасної дискусії про вегетаріанство та етичне ставлення до тварин, а також підвищують обізнаність й впливають на ставлення до цих проблематик у суспільстві, й саме тому вони будуть проаналізовані в контексті нашого питання. Розгляд цих праць у контексті досліджуваної теми

допоможе розкрити широкий спектр поглядів та дозволить нам провести глибокий аналіз морально-етичних аспектів вегетаріанства.

Окрім праць Пітера Сінгера та Майкла Поллана, наша робота буде звертатись до текстів інших авторів, зокрема, Джой, Контрерас, Фоер та Ріган. Ці тексти сприяють більш глибоко проаналізувати й підсилити ті тези які пропонують Пітер Сінгер й Майкл Поллан.

Крім того, аби виконати поставлені задачі, було використано статті наукової критичної літератури українських (Гомілко, Ніколенко, Гардашук) і зарубіжних (Tischler, Calarco, Contreras і т.д.) авторів. Ці джерела надали важливі інформаційні ресурси та дослідницькі підходи для розуміння стосунків між людиною та тваринами та етичні міркування, пов'язані з вегетаріанством. Засвоєння цієї інформації дало змогу розширити розуміння теми та розглянути різні аспекти питання про морально-етичні аспекти вибору дієти.

Для того, щоб дослідити основи на яких може ґрунтуватися наше подальше дослідження теми ми звернулися до філософських праць, такі як класичний трактат Мілля про утилітаризм, стаття Тішлера про протекціонізм тварин, праця Райдера про спецієцизм і дослідження Каларко про метафізичний антропоцентризм. Ці роботи допомагають нам зрозуміти основні теоретичні підходи та моральні принципи, що лежать в основі розуміння стосунків між людиною та тваринами, що, своєю чергою, допомагає нам у подальшому аналізі та обґрунтуванні наших висновків.

Також ми дослідили декларативні документи такі як Всесвітню Декларацію Прав Тварин, Європейську конвенцію про захист хребетних тварин, які використовуються в експериментальних та інших наукових цілях, Кембриджську декларацію про свідомість і Хартію Землі. Ці джерела є важливими для нашого дослідження, адже вони забезпечують правові та етичні основи для захисту тварин і обґрунтування вегетаріанства.

Додаткові міждисциплінарні джерела включають наукові статті, книги та есе, які пропонують різноманітні погляди на вегетаріанство, культурне ставлення до споживання м'яса та етичні наслідки вибору дієти. Ці джерела

дають уявлення про історію, релігійне, культурне, економічне значення та регіональні погляди на вегетаріанство.

РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОБҐРУНТУВАННЯ ВЕГЕТАРІАНСТВА

1.1. Теорія морального прогресу

У філософському дискурсі навколо вегетаріанства існують різні теоретичні та методологічні обґрунтування, кожне з яких пропонує унікальне розуміння моральних та етичних аспектів вибору дієти. Протекціонізм, утилітаризм, спецієцизм і метафізичний антропоцентризм представляють різні філософські рамки, які формують наше розуміння відносин між людьми і тваринами. У цьому розділі ми заглибимося в ці чотири точки зору й дослідимо їхні наслідки для морального прогресу та обґрунтування вегетаріанства.

Перша течія, яку ми розглянемо в рамках дослідження теми морально-етичних аспектів виправдання вегетаріанства – це протекціонізм і, точніше, протекціонізм тварин. Протекціонізм тварин ґрунтується на визнанні внутрішньої цінності та прав тварин, незалежно від їхньої користі для людини. Згідно з сучасними дослідженнями: «Рух за захист тварин складається з людей, які вірять, що життя та інтереси тварин важливі, якщо не завжди для людей, то для самих тварин» (Tischler & Myers, 2015, с. 389) Ця філософська позиція кидає виклик антропоцентричному світогляду, який історично домінував у стосунках між людьми і тваринами. Замість того, щоб розглядати тварин як просто ресурси для використання та споживання людиною, протекціонізм тварин наголошує на моральній повазі до живих істот.

В основі протекціонізму тварин лежить визнання здатності тварин страждати. Численні дослідження підкреслюють когнітивні та емоційні здібності тварин, підтверджуючи ідею про те, що вони здатні відчувати біль, задоволення та ряд емоцій. Дослідження в галузі когнітивної етології продемонстрували складну соціальну поведінку у різних тварин. Наприклад дослідник Ваал стверджує, що «елементи, такі як силові альянси (політика) і поширення звичок (культура), а також емпатія та справедливість (мораль), помітні за межами нашого виду» (de Waal, 2016, 81). Такі наукові висновки ставлять під сумнів

моральну правомірність експлуатації тварин для отримання їжі, одягу чи інших цілей, оскільки стає все важче виправдати заподіяння шкоди істотам, здатним зазнати страждань.

У світлі цих філософських і наукових думок протекціонізм виступає як філософська ідея, яка дає можливість морально-етичного виправдання вегетаріанства. Визнаючи невід'ємну цінність і права тварин, люди змушені переглянути свій вибір дієти та звички споживання. Вегетаріанство, як прояв протекціонізму тварин, являє собою відчутне вираження співчуття, емпатії та етичної чесності в наших взаємодіях з нелюдськими істотами.

Наступна течія, без розгляду якої неможливо продовжувати дискусію навколо теми філософії вегетаріанства – це утилітаризм. Утилітаризм, як консеквенціалістична етична теорія, надає пріоритет максимізації загального щастя чи задоволення та мінімізації страждань для найбільшої кількості людей. Як писав Джон Стюарт Мілл: «Віровчення, яке визнає за основу моралі Корисність або Принцип Найбільшого Щастя, стверджує, що вчинки є правильними в тій мірі, в якій вони мають тенденцію сприяти щастю, і неправильними, оскільки вони мають тенденцію створювати зворотне щастя. Під щастям розуміється насолода і відсутність болю; через нещастя, біль і позбавлення задоволення» (Mill, 1966, с. 157) Таким чином бачимо, що центральне місце в утилітаристській думці займає визнання внутрішньої цінності живих істот і необхідність враховувати їхнє благополуччя під час прийняття моральних рішень. З цієї точки зору заподіяння непотрібних страждань тваринам не має ні морального, ні логічного виправдання.

Утилітарний принцип відкидає довільні відмінності за видами та наголошує на важливості врахування інтересів усіх живих істот. Як стверджував філософ Пітер Сінгер, відсутність моральних і логічних причин для заподіяння страждань тваринам відображає фундаментальну непослідовність етичних міркувань: «Оскільки, як я вже сказав, жодна з цих практик (інтенсивного вирощування тварин) не обслуговує щось більше, ніж наші смакові насолоди, наша практика вирощування та вбивства інших тварин, щоб їсти їх, є явним

прикладом жертвоприношення найважливіших інтересів інших істот, щоб задовольнити свої дрібні інтереси. . . ми повинні припинити цю практику, і кожен із нас має моральний обов'язок припинити підтримувати цю практику» (Singer, 2017, с. 5). Утилітаризм підкреслює етичний імператив зменшення страждань тварин і сприяння їх добробуту, оскільки їхня здатність відчувати біль і задоволення схожа на здатність людей. Крім того, з логічної точки зору, заподіяння непотрібних страждань тваринам суперечить утилітарній меті максимізації загального щастя чи користі. Як стверджує Том Ріган: «Велика привабливість утилітаризму полягає в його безкомпромісному егалітаризмі: інтереси кожного враховуються і враховуються так само, як і подібні інтереси всіх інших» (Regan, 1986, с. 184). Згідно з цією точкою зору, страждання, яких зазнають тварини в контексті фабричного землеробства, тваринництва та інших галузей промисловості, часто непропорційні будь-яким потенційним вигодам, отриманим людьми.

Поруч з утилітаризмом важливою течією, яка утверджує рівну цінність всіх індивідів у суспільстві та може слугувати основою для обґрунтування вегетаріанства є егалітаризм. «Принцип егалітаризму покладений в основу низки сучасних радикальних екологістських ідеологій і рухів (наприклад, глибинна екологія). Згідно егалітаризму, природа (тобто, біота та екологічні зв'язки у всій їхній повноті) мають найвищу (об'єктивну) цінність не залежно від потреб, бажань чи уподобань людини» (Гардашук, 2019, с. 9) Таким чином спираючись на принципи егалітаризм і утилітаризму можна формувати дискусію навколо утримання від споживання м'яса, отриманого з джерел, пов'язаних із стражданнями тварин.

Наступна течія – спецієсизм. Цей термін, введений британським психологом Річардом Д. Райдером, стосується невиправданої дискримінації окремих осіб виключно на основі їхньої приналежності до певного виду. Райдер стверджує, що спецієсизм відображає глибоко вкорінене упередження, яке віддає перевагу інтересам людини над інтересами інших видів, що призводить до систематичної експлуатації та гноблення тварин. Більш того: «Спецієсизм іноді

грунтується на відсутності певної філософії або на бездумному припущенні, що видова різниця є достатньою підставою, або на твердженні, що певна форма передбачуваної людської переваги виправдовує таке упередження» (Ryder, 2017, с. 43) Таким чином цей дискримінаційний світогляд увічнює нерівність і несправедливість у суспільстві, зберігаючи ієрархію моральних міркувань, засновану на приналежності до виду. Також ідеї Райдера стосовно спецієсизму підкреслюють етичний імператив поширення моральної уваги та поваги до тварин. Він стверджує, що моральний статус тварин не повинен залежати від їхньої користі для людей, а радше від їхньої здатності відчувати задоволення, біль та інші суб'єктивні стани: «Більшість не має морального значення; все, що має значення, це інтенсивність і тривалість болю кожної істоти». (Ryder, 2017, с. 80)

З цієї точки зору вегетаріанство постає як вираження солідарності з тваринами та відкидання видових установок і поведінки. Вегетаріанство являє собою принципову відмову від видовості, оскільки воно тягне за собою відмову брати участь у перетворенні на товар і споживанні живих істот виключно на основі їхньої видової приналежності.

Остання течія для нашого розгляду в рамках цієї роботи - метафізичний антропоцентризм, запропонований філософом Метью Каларко, є глибоко вкоріненою вірою в невід'ємну перевагу людей над іншими тваринами. Дослідження Каларко метафізичного антропоцентризму розкриває основні припущення та упередження, які формують людське ставлення до нелюдських тварин. Він стверджує, що західна філософія історично надавала привілей людським інтересам, водночас маргіналізуючи досвід та перспективи інших видів: «Зусилля Левінаса провести різкий розрив між людьми і тваринами в цьому питанні є не просто поганою біологією — це також погана філософія, оскільки вона некритично підсилює метафізичний антропоцентризм західної філософської традиції». (Calarco, 2008 с. 62).

Таким чином, робимо висновок, що метафізичний антропоцентризм глибоко вкорінився в західній думці, виходячи з філософських традицій, які

надають пріоритет людській раціональності, мові та самосвідомості як визначальним характеристикам моральної волі та особистості. Цей антропоцентричний світогляд увічнює ієрархію цінностей, яка ставить людей на вершину, тим самим виправдовуючи експлуатацію та панування над тваринами. Критика Каларко метафізичного антропоцентризму підкреслює етичний імператив поширення моральної уваги та поваги до нелюдських тварин. Він стверджує, що виключення інших тварин із моралі відображає форму онтологічного насильства, яке увічнює несправедливість і нерівність у суспільстві (Calarco, 2008). З цієї точки зору вегетаріанство постає як відчутний вияв солідарності з нелюдськими тваринами та відмова від антропоцентричних поглядів і поведінки.

Підсумовуючи, у цьому підрозділі ми ознайомилися з чотирма теоретико-методологічними засадами обґрунтування вегетаріанства: протекціонізмом, утилітаризмом, спецієсизмом та метафізичним антропоцентризмом. Кожна точка зору пропонує цінну інформацію про моральний ландшафт, який оточує вибір дієти та поводження з тваринами. Зоопротекціонізм кидає виклик антропоцентричним світоглядам, відстоюючи внутрішню цінність і права тварин. Утилітаризм наголошує на мінімізації страждань і сприянні загальному щастю, забезпечуючи міцну етичну основу для утримання від практики, яка завдає шкоди тваринам. Спецієсизм виявляє упередження, вкорінені в суспільному ставленні до нелюдських тварин, спонукаючи до переоцінки нашого ставлення до інших видів. Метафізичний антропоцентризм проливає світло на ієрархічні цінності, які лежать в основі стосунків між людиною та тваринами, закликаючи до переорієнтації на інклюзивність та моральні міркування. Разом ці погляди підкреслюють багатогранність вегетаріанства як морально-етичного напрямку, спонукаючи до роздумів про наші обов'язки перед живими істотами та планетою.

1.2. Декларативні документи

Декларативні документи служать основоположними стовпами в дискурсі навколо морально-етичного поводження з тваринами. Вони пропонують нам

рамки, які формують наше розуміння відносин між людьми та іншими видами. У цьому розділі ми досліджуємо чотири ключові декларації: Всесвітню Декларацію Прав Тварин, Європейську конвенцію про захист хребетних тварин, які використовуються в експериментальних та інших наукових цілях, Кембриджську декларацію про свідомість і Хартію Землі. Кожен документ надає унікальну інформацію про моральні імперативи, що лежать в основі вегетаріанства, підкреслюючи внутрішню цінність тварин і етичні міркування, пов'язані з поведінням з ними.

Всесвітня Декларація Прав Тварин, проголошена в Парижі 15 жовтня 1978 року, є ключовим документом у дискурсі навколо морально-етичного поведіння з тваринами. У контексті виправдання вегетаріанства ця Декларація представляє комплексну структуру, яка підкреслює внутрішню цінність і права тварин, таким чином виступаючи за вибір дієти, який мінімізує шкоду та сприяє співчуттю до живих істот.

У преамбулі Декларації визнаються фундаментальні права всіх тварин і підкреслюються згубні наслідки зневаги та зневаги людьми до цих прав (UDAR, 1978). Вона підкреслює взаємозв'язок добробуту людей і тварин, визнаючи, що повага до тварин є невід'ємною частиною сприяння гармонійному співіснуванню між видами. Крім того, Декларація стверджує, що навчання дітей спостерігати, розуміти, поважати і любити тварин є важливим для культивування милосердного та етичного суспільства (UDAR, 1978). Стаття 1 Декларації проголошує, що всі тварини народжуються з рівними правами на життя та однаковими правами на існування (UDAR, 1978). Цей принцип узгоджується з моральним імперативом вегетаріанства, яке спрямоване на мінімізацію шкоди та збереження життя тварин шляхом утримання від споживання м'яса. Визнаючи невід'ємну цінність життя тварин, стаття 1 підкреслює етичне обґрунтування практики вегетаріанського харчування.

Стаття 2 забороняє людям привласнювати собі право винищувати або нелюдськи експлуатувати інших тварин (UDAR, 1978). Вона наголошує на обов'язку людей використовувати свої знання для добробуту тварин і

підкреслює важливість поваги невід'ємних прав усіх живих істот. Цей принцип підтримує етичну позицію вегетаріанства, відкидаючи експлуатацію тварин для споживання людиною та виступаючи за їх добробут і захист. Подібним чином стаття 9 передбачає, що тварин, які використовуються в харчовій промисловості, слід вирощувати, транспортувати, утримувати та вбивати без заподіяння страждань (UDAR, 1978). Це положення узгоджується з етичними проблемами, які викликає вегетаріанство щодо негуманного поводження з тваринами на фабричному господарстві та на бійнях. Пропагуючи гуманну практику у тваринництві, стаття 9 підсилює моральний імператив вегетаріанства як засобу зменшення страждань тварин.

Підсумовуючи, Всесвітня Декларація Прав Тварин забезпечує переконливу етичну основу, яка узгоджується з моральними та етичними аспектами виправдання вегетаріанства. Визнаючи невід'ємні права та гідність тварин і виступаючи за їх добробут і захист, Декларація посилює етичні імперативи, які лежать в основі практики вегетаріанського харчування. Оскільки суспільство продовжує боротися з питаннями етики та добробуту тварин, принципи, викладені в цій Декларації, служать наріжним каменем для сприяння співчуттю, повазі та справедливості до всіх живих істот.

Наступне джерело – Європейська конвенція про захист хребетних тварин, які використовуються в експериментальних та інших наукових цілях, забезпечує комплексну основу, спрямовану на мінімізацію страждань тварин, які беруть участь у наукових процедурах, враховуючи при цьому етичні міркування, пов'язані з їх використанням. У контексті вивчення морально-етичних аспектів виправдання вегетаріанства, ця Конвенція служить важливою точкою відліку для вивчення поводження з тваринами в дослідженнях і наукових експериментах.

Наголошуючи на моральному обов'язку поважати всіх тварин і враховувати їх здатність страждати, преамбула підкреслює етичний імператив мінімізації шкоди (European Convention, 1986). Це узгоджується з етичними проблемами, які часто піднімають прихильники вегетаріанства щодо поводження з тваринами в різних галузях промисловості, включаючи наукові

дослідження. Сфера застосування Конвенції, як зазначено в статті 1, охоплює тварин, які використовуються або призначені для використання в експериментальних або наукових процедурах, які можуть спричинити біль, страждання, страждання або тривалу шкоду (European Convention, 1986). Це широке визначення підкреслює важливість етичних міркувань у всіх аспектах використання тварин, включаючи наукові експерименти, що перегукується з етичними аргументами на користь вегетаріанства.

Крім того, принципи Конвенції щодо догляду та розміщення тварин, детально викладені в частині II, підкреслюють важливість забезпечення належного утримання, свободи пересування та догляду для забезпечення добробуту тварин (European Convention, 1986). Ці принципи перегукуються з етичними проблемами щодо поводження з тваринами в сільському господарстві та інших галузях промисловості, надаючи розуміння ширших етичних міркувань, пов'язаних із дебатами про вегетаріанство. Частина III, яка зосереджена на проведенні процедур, наголошує на важливості використання альтернатив, коли це можливо, і вибору процедур, які мінімізують біль і страждання (European Convention, 1986).. Цей наголос на мінімізації шкоди узгоджується з етичними цілями вегетаріанства, яке прагне зменшити страждання тварин, які використовуються для їжі та інших цілей.

Загалом, Європейська конвенція про захист хребетних тварин, які використовуються в експериментальних та інших наукових цілях, забезпечує цінну основу для вивчення моральних і етичних аспектів виправдання вегетаріанства. Звертаючись до поводження з тваринами в наукових дослідженнях і експериментах, це сприяє ширшій дискусії щодо добробуту тварин і етичного вибору споживання, включаючи вегетаріанство.

Кембриджська декларація про свідомість, підписана 7 липня 2012 року консорціумом сучасних науковців, знаменує собою важливу віху в нашому розумінні свідомості, особливо у тварин, крім людей. Декларація підкреслює еволюцію дослідження свідомості, зумовлену досягненнями нейронаукових технік і методологій (Low, 2012). У ньому визнається, що хоча комунікаційні

бар'єри заважають прямому проникненню у внутрішні стани тварин, останні дослідження з використанням інноваційних підходів пролили світло на нейробіологічні основи свідомого досвіду різних видів. Однією з ключових ідей, висвітлених у декларації, є участь підкіркових областей мозку в генеруванні емоцій і афективних станів як у людей, так і у тварин. Всупереч попереднім припущенням, емоції не обмежуються лише корковими структурами, а включають нейронні ланцюги, розподілені по всьому мозку (Low, 2012). Активація цих підкіркових мереж викликає поведінку та стани почуттів, що відповідають пережитим емоціям, що вказує на спільні афективні якості між видами. Крім того, декларація наголошує на паралельній еволюції свідомості птахів, кидаючи виклик попереднім уявленням про когнітивні відмінності між видами птахів і ссавців. Докази свідчать про те, що птахи, особливо африканські сірі папуги, демонструють рівні свідомості, схожі на людські (Low, 2012). Дослідження нейрофізіології та поведінки птахів виявляють вражаючі паралелі зі ссавцями, ще більше стираючи різницю між свідомістю птахів і ссавців.

Крім того, декларація підкреслює роль підкіркових мереж мозку в опосередкуванні свідомості та емоційних почуттів як у людей, так і у тварин. Фармакологічні втручання, що порушують кортикальний процес у людей, викликають подібні збурення у поведінці тварин, що не є людьми, що вказує на спільні нейронні субстрати для свідомості (Low, 2012). Таким чином, Кембриджська декларація про свідомість кидає виклик антропоцентричним поглядам на свідомість, стверджуючи, що нелюдські тварини володіють нейроанатомічними, нейрохімічними та нейрофізіологічними субстратами свідомих станів. Визнання свідомості в широкому діапазоні видів, включаючи ссавців, птахів і навіть безхребетних, таких як восьминоги, підкреслює необхідність етичного розгляду в нашому поводженні з тваринами, особливо в таких контекстах, як вегетаріанство, де моральні та етичні проблеми перетинаються з науковим розумінням

Хартія Землі, як це відображено в її преамбулі та принципах, наголошує на взаємозв'язку людства та природного світу, сприяючи стійкому глобальному

суспільству, заснованому на повазі до природи, загальних правах людини, економічній справедливості та культурі миру. Він закликає людей визнати свою відповідальність один перед одним, перед більшою спільнотою життя та перед майбутніми поколіннями.

У контексті морально-етичних аспектів, що виправдовують вегетаріанство, наголос Хартії Землі на універсальній відповідальності та повазі до всього живого є особливо актуальним. Принцип ставлення до всіх живих істот з повагою та увагою підкреслює етичний імператив запобігання жорстокому поводженню з тваринами, які утримуються в людських суспільствах, і захисту їх від страждань (Earth Charter International, 2002). Виступаючи за захист диких тварин від методів полювання, відлову та риболовлі, які спричиняють надзвичайні страждання або страждання, яких можна уникнути, Хартія Землі узгоджується з етичними проблемами, які висуває вегетаріанський рух щодо поводження з тваринами в різних галузях промисловості. Крім того, Хартія Землі заохочує зусилля, спрямовані на уникнення або припинення вилучення чи знищення нецільових видів, що відображає зобов'язання щодо збереження біорізноманіття та збереження екологічної рівноваги (Earth Charter International, 2002). Цей принцип перегукується з етичним аргументом на користь вегетаріанства, оскільки виробництво продуктів тваринного походження часто сприяє руйнуванню середовища проживання, вимиранню видів і погіршенню навколишнього середовища.

Загалом Хартія Землі забезпечує морально-етичну основу, яка підтримує виправдання вегетаріанства, сприяючи співчуттю до тварин, повазі до природи та визнанню взаємозв'язку людства з ширшою спільнотою життя. Він закликає людей узгоджувати свої дії з принципами стійкості, справедливості та співчуття, сприяючи тим самим більш гармонійним стосункам між людьми, тваринами та навколишнім середовищем.

Вивчення деклараційних документів висвітлює морально-етичні аспекти виправдання вегетаріанства, підкреслюючи взаємозв'язок між людськими діями та добробутом тварин і навколишнього середовища. Загальна декларація прав

тварин підкреслює невід'ємні права та гідність тварин, виступаючи за вибір дієти, який мінімізує шкоду та сприяє співчуттю. Європейська конвенція про захист хребетних тварин, які використовуються в експериментальних та інших наукових цілях, наголошує на етичних міркуваннях у наукових дослідженнях, відображаючи ширші занепокоєння щодо поводження з тваринами в різних галузях промисловості. Кембриджська декларація про свідомість кидає виклик антропоцентричним поглядам на свідомість, закликаючи до визнання когнітивних та емоційних здібностей нелюдських тварин. Нарешті, Хартія Землі сприяє цілісному підходу до сталого розвитку та справедливості, виступаючи за повагу до всіх живих істот і збереження екологічної рівноваги. Разом ці декларації забезпечують міцну етичну основу для практики вегетаріанства, узгоджуючи людські дії з принципами співчуття, поваги та піклування про навколишнє середовище.

РОЗДІЛ II ВЕГЕТАРІАНСТВО ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ: ВЕГЕТАРІАНСТВО VS М'ЯСОЇДНІСТЬ.

2.1. М'ясо у житті людей: культурно-історичний аспект

Споживання м'яса вже давно займає центральну роль у культурних та історичних наративах у всьому світі. Протягом історії, споживання м'яса перепліталось з соціальними, релігійними та економічними звичаями, формуючи ідентичність і традиції різних культур. Не можемо не погодитися із дослідником

Дж. Контрерасом який стверджує: «Різне ставлення до м'яса чітко визначається соціальними та культурними кодами, які відображають фігуру тварини» (Contreras, 2008, с. 289). Вивчення історичного та культурного значення споживання м'яса дає можливість зрозуміти складний зв'язок між їжею та людською цивілізацією. Історичне значення споживання м'яса є очевидним у його ролі як основного джерела їжі для ранніх людських суспільств. Контрерас (2008) наприклад обговорює еволюцію споживання м'яса протягом історії, підкреслюючи його важливість у раціоні стародавніх цивілізацій, таких як греки, римляни та єгиптяни. Ці суспільства часто пов'язували м'ясо з процвітанням, силою та соціальним статусом, що призводило до його ритуального використання в церемоніях і святах.

Споживання м'яса переплітається з безліччю культурних практик, включаючи ритуали, традиції та релігійні вірування, які сильно відрізняються в різних суспільствах та епохах. Вивчення цих культурних практик дає цінну інформацію про те, як м'ясо сприймається та використовується в різних культурних контекстах. У багатьох культурах споживання м'яса займає центральне місце в релігійних ритуалах і церемоніях. Наприклад, в індуїзмі практика вегетаріанства глибоко вкорінена у вірі в ахімсу, або ненасильство, що змушує багатьох прихильників утримуватися від споживання м'яса (Narayanan, 2013). Навпаки, у культурах, де споживання м'яса поширене, таких як іудаїзм та іслам, приготування та споживання м'яса підпорядковуються релігійним нормам і дієтичним законам (Heiman et al, 2004). Крім того, у багатьох суспільствах м'ясо є центром громадських зустрічей і соціальних заходів. Наприклад, традиція барбекю в Сполучених Штатах перетворилася на культурний феномен, де смаження м'яса на відкритому повітрі означає не лише їжу, але й спілкування та спілкування з родиною та друзями (Ferris, 2010). Окрім релігійного та соціального контексту, споживання м'яса часто пронизане символічними значеннями та культурними асоціаціями. Наприклад в Японії споживання китового м'яса має культурне значення, пов'язане з традиційними практиками та кулінарною спадщиною (Ito, 2018). Досліджуючи ці різноманітні культурні

практики, ми глибше розуміємо багатогранну роль м'яса у формуванні суспільних практик. Ці практики відображають не лише харчові переваги, але й глибші культурні цінності, вірування та традиції, які розвивалися протягом століть.

Споживання м'яса історично перепліталось з уявленнями про соціальний статус, слугуючи маркером багатства, влади та привілеїв у багатьох суспільствах. Аналіз зв'язку між споживанням м'яса та соціальним статусом показує символічне значення м'яса в демонстрації соціально-економічного становища. Протягом історії доступність і споживання м'яса часто обмежувалися вищими ешелонами суспільства. В стародавніх цивілізаціях, таких як Рим і Китай, споживання м'яса асоціювалося з багатством і процвітанням. Можливість дозволити собі м'ясо та поласувати ним вказувала на його економічний статус і соціальне становище в ієрархічній структурі суспільства. Часто влаштовувалися бенкети з розкішними м'ясними стравами, щоб відсвяткувати особливі події або продемонструвати багатство господаря. Так само у середньовічній Європі, наприклад, м'ясо вважалося предметом розкоші, призначеним для знаті та аристократії: «Щодо м'яса, то ідеологи аристократичного світу взагалі вважали, що його не повинно бути на столах “соціальних низів”, тому що є багато овочевих та інших заміників» (Ніколенко, 2013, с. 52). Таким чином частування м'ясом було не лише проявом достатку, але й демонстрацією соціальної ієрархії та престижу. Вишукані бенкети з екзотичним м'ясом стали візитною карткою королівських дворів і знатних родин, підкріплюючи привілейований статус еліти. Символізм м'яса в демонстрації соціального статусу виходить за межі історичних контекстів і до сучасних суспільств. Сьогодні в багатьох культурах м'ясо продовжує сприйматися як ознака достатку та успіху. Дорогі шматки м'яса, часто посідають чільне місце в меню ресторанів як символ розкішних страв. Крім того, зв'язок між споживанням м'яса та соціальним статусом очевидний у рекламі та маркетингових стратегіях. Реклама часто зображує м'ясні продукти як ласощі

або символи статусу, орієнтуючись на заможних споживачів, які прагнуть продемонструвати свій високий соціальний статус через вибір дієти.

Однак важливо визнати, що зв'язок між споживанням м'яса та соціальним статусом не є статичним і може відрізнитися в різних культурах і соціально-економічних контекстах. У деяких суспільствах вегетаріанство або рослинна дієта може асоціюватися з вищим соціальним статусом, що відображає турботу про здоров'я, екологічну стійкість та етичне споживання. Загалом, аналіз зв'язку між споживанням м'яса та соціальним статусом показує складну взаємодію між їжею, культурою та соціальною ідентичністю. М'ясо служить не лише джерелом харчування, але й символом багатства, влади та соціальної відмінності, формуючи моделі споживання та культурні практики в різних суспільствах.

У висновку бачимо, що споживання м'яса було глибоко вкорінене в людській культурі протягом всієї історії, служачи не просто продуктом харчування. Воно символізувало достаток, владу та соціальний статус, а частування м'ясом знаменувало святкові події та зміцнювало соціальну ієрархію. Розуміння культурного та історичного значення м'яса дає нам можливість зрозуміти його роль у формуванні людських суспільств та ідентичності, а також підкреслює потребу в стійких етичних підходах до споживання в сучасному світі.

2.2. П. Сінгер про права тварин як морально-етичний концепт

Пітер Сінгер — видатний філософ, відомий своєю новаторською роботою в галузі етики, зокрема захистом прав тварин і застосуванням утилітарних принципів у прийнятті моральних рішень. Філософія Сінгера кидає виклик традиційним етичним рамкам і закликає до переоцінки нашого ставлення до тварин у моральній спільноті.

У праці «Визволення тварин» Пітер Сінгер виступає за поширення принципу рівності на тварин, подібно до аргументу захисту прав жінок. Сінгер визнає відмінності між людьми і тваринами, але стверджує, що ці відмінності не заперечують принципу рівності. Так, Сінгер пише «Очевидно, що існують важливі відмінності між людьми та іншими тваринами, і ці відмінності повинні породжувати деякі відмінності в правах, які кожен має. Однак визнання цього

очевидного факту не є перешкодою для поширення основного принципу рівності на нелюдських тварин» (Singer, 2015, с. 29). Таким чином бачимо, що автор показує, що рівність вимагає не однакового ставлення, а скоріше однакового врахування інтересів. Ця вимога, на думку Сінгера, є моральною ідеєю, а не констатацією факту про фактичну рівність істот. Сінгер посилається на таких моральних філософів як Бентам і Сіджвік для того щоб наголосити на ідеї, що «провідні діячі сучасної моральної філософії виявили значну згоду, вказавши як фундаментальну передумову своїх моральних теорій певну подібну вимогу, яка спрямована на однакову увагу до інтересів кожного, хоча ці автори загалом не можуть дійти згоди щодо того, як ця вимога є найкращою» (Singer, 2015, с. 33). Сінгер наголошує, що турбота про інших не повинна залежати від їхніх характеристик чи здібностей. Таким чином Сінгер виводить одну з найзначущих для нас ідей: «Основний елемент — врахування інтересів істоти, якими б ці інтереси не були — має, відповідно до принципу рівності, поширюватися на всіх істот, чорношкірих чи світлошкірих, чоловіків чи жінок, людей чи нелюдей» (Singer, 2015, с. 34). Саме на такій основі, як стверджує Сінгер, в кінцевому підсумку повинні базуватися і аргументи проти расизму, і аргументи проти сексизму. Він використовує термін «спецієцизм», щоб описати упередження на користь власного виду, стверджуючи, що це аналогічно поняттям расизму та сексизму. Подібно до того, як володіння більшим інтелектом не виправдовує експлуатацію людей з меншим інтелектом у тому самому виді, це також не виправдовує експлуатацію тварин. Таким чином, Сінгер приходить до висновку, що принципи, які лежать в основі протидії расизму та сексизму, також повинні застосовуватися до спецієцизму, таким чином виступаючи за рівне врахування інтересів поза межами певних видів.

Моральна аргументація Сінгера ґрунтується, посилаючись на Джеремі Бентама, на тому що здатність страждати є життєво важливою характеристикою, яка дає істоті право на рівну увагу. Цей принцип ґрунтується на розумінні того, що здатність страждати та насолоджуватися є необхідною умовою для наявності інтересів взагалі, а отже, умовою, яка має бути задоволена перед тим, як

розглядати інтереси будь-якої істоти. Сінгер критикує аргументи, які намагаються заперечити здатність тварин страждати, стверджуючи, що переважні докази підтверджують ідею про те, що тварини справді відчують біль і мають емоційні переживання, подібні до людей. Так, Сінгер стверджує: «ми знаємо, що ці тварини мають нервову систему, дуже схожу на нашу, яка реагує фізіологічно, як і наша, коли тварина перебуває в обставинах, за яких ми відчуваємо біль» (Singer, 2015, с. 41).

Крім того, іншою важливою думкою Сінгера є те, що «здатність використовувати мову не має відношення до питання про те, як слід поводитися з істотою» (Singer, 2015, с. 45). Сінгер заперечує ідею про те, що тварини повинні вербально виражати свій біль, щоб його розпізнати, вказуючи на те, що нелінгвістичні способи спілкування можуть ефективно передавати емоційні стани. Він спростовує аргумент про те, що мова є важливою для приписування істотам свідомості, стверджуючи, що здатність відчувати біль існує незалежно від мови. Таким чином він виступає проти уявлення про те, що мова є передумовою для відчуття болю, припускаючи, що невербальне спілкування та поведінка є достатніми доказами страждання.

Відштовхуючись від того, що тварини можуть відчувати біль і страждання, як і люди, і, отже, заслуговують на однакову увагу до їхніх інтересів, Сінгер досліджує наслідки цього принципу для різних аспектів взаємодії людей і тварин, включаючи заподіяння болю, вбивство тварин і етичні міркування, що стосуються евтаназії та абортів. Сінгер критикує погляд на концепцію «святості життя», Він пише: «Люди, які дотримуються цієї точки зору, виступають проти абортів і евтаназії. Проте зазвичай вони не виступають проти вбивства нелюдських тварин, тому, можливо, правильніше було б описати цю точку зору як «святість людського життя» (Singer, 2015, с. 50). Таким чином, за Сінгером принцип “святості життя” має бути усуненим адже він стверджує, що лише людське життя є священним і таким чином є формою видовості. Сінгер стверджує, що довільні відмінності, засновані виключно на приналежності до виду, є не виправданими і що до істот з подібними здібностями та інтересами слід

ставитися однаково, незалежно від виду. Стосовно заподіяння болю та позбавлення життя, Сінгер стверджує, що хоча біль є універсальним злом, цінність життя залежить від додаткових факторів, таких як самосвідомість, здатність планувати майбутнє та здатність до повноцінних стосунків з іншими: «Біль — це стан свідомості, «психічна подія», і як такий його ніколи не можна спостерігати» (Singer, 2015, с. 40). Відштовхуючись від цього, Сінгер припускає, що істоти з вищими когнітивними здібностями можуть мати більше права на життя, але це не виправдовує погане поводження з тваринами з меншими здібностями або їх експлуатацію.

Концепція Пітера Сінгера є цікавою і цінною саме в тому, що він дійсно визнає ризики моральної позиції і у прагненні захистити тварин, й тому не закликає абсолютизувати інтереси тварин і не закликає ставити їх вище інтересів людини. Тобто, він виступає проти спецізму як форми дискримінації, проте Сінгер застерігає нас не займати крайню позицію, де життя відсталих і старих людей вважалось б таким дешевим, як життя свиней і собак зараз, або зробила б життя свиней і собак священними. Натомість, стверджує Сінгер: «Що ми повинні зробити, так це включити нелюдських тварин у сферу нашої моральної занепокоєності та припинити ставитися до їхнього життя як до витратного для будь-яких тривіальних цілей, які ми можемо мати» (Singer, 2015, с. 53). В основі моральної позиції Сінгера лежить віра в те, що здатність відчувати задоволення і біль є тим, що в кінцевому підсумку має моральне значення. Розумні істоти, включаючи людей і нелюдських тварин, здатні відчувати страждання, а отже, їхні інтереси заслуговують на однакову увагу.

2.3. М. Поллан про морально-етичні аспекти споживання м'яса

Майкл Поллан - американський письменник і активіст у своїй основоположній праці «Дилема всеїдного» заглиблюється в питання складності вибору їжі людиною, досліджуючи перетини біології, культури та суспільства. Важливим аспектом у дослідженні Поллана є морально-етичний вимір споживання м'яса. Тому для нас важливо заглибитися у філософські наслідки думок Поллана, дослідити етичні суперечності, властиві нашим

стосункам із м'ясом, а також проаналізувати моральні імперативи, які виникають під час подолання дилеми всеїдного.

В основі дилеми всеїдної істоти, яку досліджує Майкл Поллан лежить фундаментальне питання про те, що ми повинні їсти. Будучи всеїдними, люди мають біологічну здатність споживати як рослинну, так і тваринну речовину, надаючи нам широкий вибір дієтичних варіантів. Однак ця свобода вибору супроводжується складною мережею моральних міркувань. Так, Поллан пише про те, як всеїдність надає людині надзвичайну здатність до адаптації: «Всеїдність — це те, що дозволило людям адаптуватися до багатьох середовищ на всій планеті та виживати в них навіть після того, як наші улюблені продукти харчування були доведені до повного зникнення, випадково чи через наш власний надто великий успіх у подоланні захисту інших видів» (Pollan, 2006, с. 295). Однак ця здатність до адаптації також викликає занепокоєння і тривожність, оскільки люди повинні постійно орієнтуватися в доступній для них кількості їжі. Він підкреслює, що люди, як і інші всеїдні, повинні орієнтуватися між неофобією (боязнь нової їжі) і неофілією (відкритість до нових смаків), коли вирішують, що їсти (Pollan, 2006, с. 295). Ця дилема корениться в еволюційній потребі отримувати широкий спектр поживних речовин, уникаючи при цьому потенційно шкідливих речовин. При цьому бути всеїдною істотою означає як глибоке задоволення, так і стрес. Задоволення від різноманітності (неофілія) врівноважується комфортом звичного (неофобія). У той час як люди виробили складні смаки та кулінарні традиції, велика кількість вибору також призводить до стресу та необхідності покладатися на культурні норми та табу, щоб керувати споживанням їжі.

Поллан також наголошує на ролі культури у формуванні харчових звичок людини. Так, за Майклом Полланом людина кардинально змінює відносини всіх живих істот у природі: «Ця гонка озброєнь між тими, хто їсть, і тими, хто її потенційно з'їсть, розгорталася з великою швидкістю, поки на сцену не з'явилися перші люди» (Pollan, 2006, с. 294) Він розповідає про те, як кулінарні традиції, зокрема правила приготування та споживання їжі, допомагають

вирішити дилему всеїдної тварини. Ці традиції не лише визначають, що вважати їстівним, але й впливають на те, як їжа поєднується та готується, щоб максимізувати харчові переваги та мінімізувати ризики для здоров'я. Поллан припускає, що сучасне суспільство повернулося до стану невизначеності, що нагадує дилему всеїдного. Незважаючи на досягнення науки і техніки, люди знову стикаються з фундаментальними питаннями про те, що і як їсти, покладаючись на думку експертів і комерційні впливи, а не на культурну мудрість.

У своїх міркуваннях щодо морально-етичних аспектів споживання м'яса Майкл Поллан вступає в діалог із основоположною працею Пітера Сінгера «Звільнення тварин» яку він читає під час обіду у стейк-хаусі. Так, через оповідь про перше знайомство із роботою Сінгера Поллан презентує нам еволюцію своїх моральних поглядів. Як нам вже відомо, Сінгер кидає виклик моральній ієрархії, яка віддає перевагу інтересам людини над інтересами тварин, стверджуючи, що тварини, як і люди, заслуговують на моральну повагу через їх здатність страждати. Поллан спочатку бореться з твердженням Сінгера про те, що дискримінація тварин виключно за їхнім видом схожа на інші форми дискримінації, такі як расизм. Так, наприклад, Поллан пише: «Сінгер просить нас уявити гіпотетичне суспільство, яке проводить дискримінацію на основі чогось нетривіального, скажімо, інтелекту. Якщо ця схема ображає наше почуття рівності, а це, безсумнівно, є, то чому той факт, що тваринам не вистачає тієї чи іншої людської характеристики, більше не є підставою для дискримінації?» (Pollan, 2006, с. 309).

Далі, заглиблюючись у аргументацію Сінгера, Поллан досліджує етичні наслідки споживання м'яса та концепцію видовості — віру в перевагу одного виду над іншим. Так, Поллан стикається з етичною дилемою споживання м'яса, особливо в контексті сучасного індустріального сільського господарства та методів фабричного землеробства. Він визнає розрив між сентиментальністю, яку багато людей відчують до домашніх тварин, таких як собаки, та байдужістю до страждань сільськогосподарських тварин, таких як свині, які

однаково розумні та чуйні: «Половина собак в Америці цього року отримають різдвяні подарунки, але мало хто з нас замислюється над життям свині — тварини, яка настільки ж розумна, як собака, — яка стає різдвяною шинкою» (Pollan, 2006, с. 306). Поллан також розглядає практичні проблеми узгодження особистих цінностей із повсякденним вибором, таким як рішення про те, що їсти. Зрештою, зустріч Поллана з ідеями Сінгера спонукає його протистояти власним упередженням і переглянути свої стосунки з їжею. Він визнає непослідовність у захисті добробуту тварин, продовжуючи споживати м'ясо тварин, які зазнали нелюдського поводження. У результаті Поллан вирішує прийняти вегетаріанську дієту, визнаючи необхідність переглянути свої дії та узгодити їх зі своїми етичними переконаннями.

При цьому Поллан стикається з моральними суперечностями з якими стикається вегетаріанець в суспільстві, де споживання м'яса є нормою. Так, наприклад Поллан висловлюючи невдоволення тим, як його дієтичні обмеження впливають на соціальні взаємодії. Наприклад Майкл Поллан пише: «Вживання м'яса допомогло нам стати тим, ким ми є як у фізичному, так і в соціальному сенсі. Під тиском полювання, кажуть нам антропологі, людський мозок збільшився в розмірах і ускладнився, і навколо вогнища, де готували та потім розподіляли здобич полювання, спочатку процвітала людська культура» (Pollan, 2006, с. 314). Крім того, Поллан розмірковує про культурні та сімейні традиції, пов'язані зі споживанням м'яса, наприклад індички на День подяки та пасхальної грудки, і визнає глибоке еволюційне та історичне значення м'яса в раціоні людини. Він припускає, що відмова від м'яса тягне за собою втрату ідентичності та зв'язку з культурною спадщиною.

Майкл Поллан також заглиблюється в питання страждань тварин, досліджуючи різницю між болем і стражданням тварин порівняно з людьми. Поллан визнає, що тварини здатні відчувати біль, але припускає, що їхній досвід страждань може відрізнитися від досвіду людей через відсутність у них самосвідомості. відповідно, Поллан стверджує: «До тварин ставляться як до машин — «виробничих одиниць» — нездатних відчувати біль. Оскільки жодна

мисляча людина більше не може в це повірити, промислове тваринництво залежить від припинення недовіри з боку людей, які ним керують, і бажання відвести очі з боку всіх інших» (Pollan, 2006, с. 317). Врешті, Поллан засуджує практику промислового тваринництва, зокрема фабричне фермерство, описуючи кошмарні умови, в яких вирощуються тварини, і моральні сліпі плями, які дозволяють такій жорстокості зберігатися в гонитві за економічною ефективністю. Він стверджує, що зосередженість капіталізму на максимізації прибутку часто призводить до нехтування добробутом тварин і розмивання моральних цінностей у суспільстві.

Таким чином бачимо, що Поллан визнає сумну реальність фабричного фермерства та етичної дилеми, яку воно ставить перед тими, хто усвідомлює страждання, які зазнають тварини під час таких операцій. Однак Поллан також представляє контрастні образи тварин, які живуть на більш гуманних фермах, де вони демонструють поведінку, що вказує на задоволення та задоволення: «Подібно до того, як ми можемо розпізнати страждання тварин, коли бачимо їх, щастя тварин теж безпомилково, і протягом тижня на фермі я бачив його в достатку» (Pollan, 2006, с. 319). Так, Поллан він описує сцени, коли кури шукають їжу на пасовищах, а свині копаються в компості, підкреслюючи притаманне задоволення, яке тварини отримують від вираження своїх природних інстинктів.

Зрештою, Поллан ставить під сумнів застосовність людської моралі до природного світу, припускаючи, що можуть знадобитися різні етичні рамки для вирішення складних стосунків між людьми та тваринами та збереження навколишнього середовища. Він виступає за тонке розуміння природи, яке поважає потреби та динаміку екосистем поза межами індивідуальних прав. Морально етичну позицію Майкла Поллана ми можемо простежити в його власному шляху вегетаріанця яку автор описує для нас. Незважаючи на те, що Поллан не може висунути універсального рішення для дилеми всеїдного і таким чином вирішити питання етики, він вирішує, що підхід, який він використовуватиме, — це повна свідомість щодо того, що входить до його їжі.

Таким чином своєю позицією Поллан надихає нас розвивати більш уважне та співчутливе ставлення до їжі — таке, яке поважає внутрішню цінність усіх живих істот і сприяє більшій гармонії з природним світом.

РОЗДІЛ III ВЕГЕТАРІАНСТВО ЯК МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

3.1 Сучасні морально-етичні конотації дилеми «Або я їм, або мене їдять»

У контексті сучасного суспільства акт споживання м'яса є центром, де перетинаються численні етичні та моральні міркування. У цей, здавалося б, буденний вчинок закладено глибокі питання про наші стосунки з тваринами, навколишнім середовищем і навіть нашу власну людяність. В основі цього дискурсу лежить глибока дилема, укладена в афоризмі: «Або я їм, або вони з'їдять мене». Ця фраза втілює сувору реальність харчового ланцюга, де виживання часто вимагає споживання інших живих істот. Проте в контексті сучасних морально-етичних рамок ця дилема набуває нових вимірів. Акт прийому їжі більше не є просто питанням прожитку - він є відображенням наших цінностей, переконань і відповідальності перед світом, у якому ми живемо. На споживання м'яса в сучасній культурі впливає безліч факторів, які формують

індивідуальний вибір дієти та суспільні норми. Ці фактори варіюються від культурних традицій та економічних міркувань до зручності, переконань у харчуванні та еволюції етичних перспектив, усі вони перетинаються, щоб сформувати складні схеми споживання м'яса.

Культурні традиції відіграють значну роль у формуванні ставлення до споживання м'яса, причому харчові звичаї часто глибоко вкорінені в культурній спадщині та ідентичності. Майкл Поллан у своїй книзі «Дилема всеїдного» обговорює, як культурні норми щодо вибору їжі передаються з покоління в покоління, формуючи уявлення людей про те, що є прийнятним, а що заборонено їсти: «Загальний консенсус завжди полягав у тому, що люди справді були всеїдними, і, які б духовні чи моральні дилеми не викликало вбивство та поїдання тварин, наші різноманітні культурні традиції (усе, починаючи від ритуалів, що керують забоєм, і закінчуючи висловлюванням милості перед їжею) вирішували їх для нас досить добре» (Pollan, 2006, с. 305). Так, маємо ситуацію, де в багатьох суспільствах м'ясо історично асоціювалося з достатком, процвітанням і соціальним статусом, що призвело до його помітності в традиційних кухнях і святкових застіллях. Як наслідок, споживання м'яса часто глибоко вкорінене в культурних практиках і ритуалах, посилюючи його соціальне значення та символічну цінність у громадах.

Мелані Джой у книзі «Чому ми любимо собак, їмо свиней і носимо корів» досліджує концепцію «карнізму», системи вірувань, яка змушує людей споживати певних тварин, щадячи інших на основі культурних норм і особистих уподобань. Так, Джой пише: «Карнізм — це система вірувань, згідно з якою споживання певних тварин вважається етичним і прийнятним. Карністи їдять м'ясо не тому, що їм це потрібно, а тому, що вони так вирішують, а вибір завжди залежить від переконань» (Joy, 2010, с. 29). Ця вибіркова емпатія до певних видів, яка часто вкорінена в суспільних умовах і вихованні, дозволяє людям розділити свої моральні проблеми та виправдати свій вибір дієти. Так, бачимо що культура і звичка може перевищити моральні наративи, що так само підтверджує й Мелані Джой: «Сучасний карнізм організований навколо великого

насильства. Такий рівень жорстокості необхідний для того, щоб забити достатньо тварин для м'ясної промисловості, щоб підтримувати поточну норму прибутку. Насильство карнізму таке, що більшість людей не бажають його бачити» (Joy, 2010, с. 31).

Окрім переваги певних вірувань над очевидною жорстокістю, іншим важливим фактором споживання м'яса в сучасному культурі є зручність. У сучасному швидкому суспільстві зручність відіграє важливу роль у формуванні дієтичних звичок, а оброблені та розфасовані м'ясні продукти часто продаються як швидкі та зручні рішення для їжі. Як пише Пітер Сінгер: «Ощипані та запаковані тіла курей потім будуть продані мільйонам сімей, які будуть гризти їхні кістки, не зупиняючись ні на хвилину, щоб подумати, що вони їдять мертво тіло колись живої істоти, або запитати, що було зроблено з цією істотою, щоб вони могли купувати та їсти її тіло» (Singer, 2015, с.167) Харчова промисловість використовує ці когнітивні дисонанси, використовуючи маркетингові стратегії для просування м'ясних продуктів як зручного рішення для зайнятого способу життя. Поширеність цих продуктів у супермаркетах, мережах швидкого харчування та магазинах зміцнює сприйняття м'яса як важливого компонента сучасної дієти, ще більше закріплюючи його роль у кулінарних традиціях і повсякденному виборі їжі. У цьому контексті зручність стає потужною силою споживання м'яса в сучасному суспільстві, затьмарюючи етичні міркування та екологічні проблеми. Привабливість швидкої та легкої їжі в поєднанні з суспільним тиском і культурними умовами увічнює цикл карнізму, що ставить під питання можливість звільнитися від усталених харчових звичок і зробити більш свідомий вибір їжі.

Економічні чинники також відіграють ключову роль у визначенні моделей споживання м'яса, впливаючи на доступ людей до продуктів тваринного походження та їх доступність. Джонатан Сафран Фоер у книзі «Поїдання тварин» досліджує економічну динаміку індустріалізованого сільського господарства, підкреслюючи роль, ринкових сил і корпоративних інтересів у стимулюванні виробництва та споживання м'яса. Він стверджує що ми маємо

брати до уваги «цінність не тільки моральну, але, оскільки нове покоління всеїдних вимагає справжнього добробуту, економічну» (Foer, 2009, с. 191) Так, індустріалізація виробництва м'яса призвела до перетворення тварин на товари, що зробило м'ясні продукти більш доступними та доступними для споживачів. Однак зовнішні витрати промислового сільського господарства, такі як погіршення навколишнього середовища та ризику для здоров'я населення, часто не відображаються на ринковій ціні м'яса, спотворюючи уявлення споживачів про його справжню вартість.

Підсумовуючи, можна сказати, що на споживання м'яса в сучасній культурі впливає складна взаємодія культурних, економічних і соціальних факторів, які формують харчові переваги та споживчі звички окремих людей. При цьому ми бачимо те, що люди при виборі способу харчування здатні надати перевагу культурним чи економічним факторам замість моральних норм. Аналогічну ситуацію ми можемо спостерігати у відношенні морально-етичних засад стандартів та практик у сучасному тваринництві та м'ясопереробці. Сучасна картина світу показує, що ці стандарти та практики часто не відповідають вимогам моралі, й нехтують фундаментальними етичними міркуваннями на користь планів, орієнтованих на отримання прибутку.

Так, у філософському дискурсі, що оточує питання споживання м'яса, етичні аргументи ґрунтуються на принципах співчуття, справедливості та поваги до живих істот. Фундаментальна робота філософа Пітера Сінгера «Звільнення тварин» закладає основу для етичного вегетаріанства, підкреслюючи моральне значення здатності тварин відчувати страждання та задоволення. З цієї точки зору поводження з тваринами в індустріально розвинутих системах тваринництва викликає серйозні етичні занепокоєння, оскільки тварини піддаються ув'язненню, експлуатації та забою без урахування їх внутрішньої цінності та інтересів.

Більш того, навіть коли виробники намагаються підлаштуватися під етичні запити суспільства, не завжди гарна картинка відповідає дійсності. Наприклад, Майкл Поллан описує одну з таких показових ситуацій:

«Я дізнався, наприклад, що частина (звичайно, не все) органічного молока надходить із заводських ферм, де тисячі голштинські корови, які ніколи не стикаються з травинкою, проводять свої дні в обгородженому «сухому місці», харчуючись (сертифікованим органічним) зерном і тричі на день прив'язували до доїльних апаратів» (Pollan, 2006, с. 139). Етичні принципи вимагають поводження з тваринами з гідністю та повагою, що включає надання їм достатнього простору, доступу до природного та комфортного середовища проживання. Наведений сценарій, коли тварин прив'язують до доїльних апаратів тричі на день, означає відсутність уваги до їх добробуту та самостійності.

У сфері етики громадського здоров'я нехтування моральними та етичними принципами в м'ясній промисловості створює значні ризики для здоров'я людини. Не дивлячись на те, що багатьом людям прививається той факт що м'ясо є здоровим для людського організму, дослідження показують нам інші дані: «У багатьох частинах світу існує вегетаріанська культура, члени якої були такими ж здоровими, а часто й здоровішими, ніж невегетаріанці, що живуть у подібних регіонах» (Singer, 2015, с. 265). Також індустріалізація виробництва м'яса спричинює такі проблеми для громадського здоров'я, як резистентність до антибіотиків, хвороби харчового походження та хронічні захворювання, пов'язані з великим споживанням м'яса. Ставлячи пріоритет прибутку над громадським здоров'ям, м'ясна промисловість ставить під загрозу добробут споживачів і громад, піднімаючи етичні питання щодо пріоритетності корпоративних інтересів над добробутом людей.

Підсумовуючи, моральні та етичні принципи, що керують стандартами та практикою у сучасному тваринництві та переробці м'яса, переплітаються з ширшими міркуваннями щодо добробуту тварин, екологічної стійкості та здоров'я людини. Критично досліджуючи ці принципи та їхні наслідки, ми можемо сприяти більш етичному та милосердному підходу до споживання м'яса, який надає пріоритет добробуту тварин, навколишнього середовища та суспільства в цілому.

3.2. Вегетаріанство як сучасний стиль життя

Вегетаріанство ґрунтується на глибокій морально-етичній основі, яка кидає виклик етиці експлуатації та страждань тварин. Центральним у цій точці зору є визнання невід'ємної цінності та прав тварин. Як ми вже виявили в попередніх розділах, дослідники, до прикладу Пітер Сінгер, стверджує що тварини мають здатність відчувати біль, задоволення та емоційні стани, що заслуговує на моральне ставлення, як і люди. Більш того, підіймаючи питання вегетаріанства, Пітер Сінгер пише: «Припущення, що для того, щоб цікавитися такими питаннями, потрібно бути «любителем тварин», саме по собі свідчить про відсутність найменшого припущення про те, що моральні стандарти, які ми застосовуємо до людей, можуть поширюватися на інших тварин» (Singer, 2015, с. 21). Більш того, багато людей заперечують вегетаріанство чи взагалі дискурс навколо захисту прав тварин, через те, що і люди до сих пір стикаються із утиском прав, і тому було б неправильно приділяти увагу морально-етичним аспектам вегетаріанства не вирішивши проблем людства. Проте не можемо не погодитися із думкою, що «Теза про те, що першочергово потрібно змінити ставлення до людей в українському суспільстві, а вже потім говорити про тварин, не є правильною. Визнання іншого має вийти за межі філософської лексики у практику життя» (Гомілко, 2013, с. 263). Тож бачимо, що вегетаріанство це не просто любов до тварин чи ігнорування проблем людини. Натомість, утримуючись від споживання м'яса, вегетаріанці відкидають комерціалізацію живих істот і виступають за етичне ставлення до тварин у системах виробництва продуктів харчування.

Більш того, моральний імператив вегетаріанства виходить за рамки індивідуального вибору дієти й охоплює ширші питання справедливості та співчуття. Сучасні практики заводського господарства та промислових боєнь є кричущим порушенням прав тварин, що характеризується ув'язненням, каліцтвом і забоєм без урахування добробуту тварин. І особливість вегетаріанця в даному контексті полягає в тому що така людина відмовляється закривати очі на такі порушення і здатна принести в жертву зручність або звичку заради більш

глобальних моральних принципів. Як влучно зазначає Майкл Поллан, слід тільки почати дивитися: «І те, що ви бачите, коли дивитеся, — це жорстокість — і сліпота до жорстокості — необхідні для виробництва яєць, які можна продати за сімдесят дев'ять центів за дюжину» (Pollan, 2006, с. 318). Тож вегетаріанство є актом усвідомлення і прийняття жорстокості поводження з тваринами. Вибір вегетаріанського способу життя узгоджується з принципами ненасильства та поваги до життя, відмови від експлуатації та шкоди, завданої тваринам в ім'я виробництва їжі.

Також, етичні міркування також поширюються на соціальні та культурні аспекти споживання м'яса. Вегетаріанство кидає виклик усталеним нормам і традиціям, які віддають пріоритет інтересам людини над інтересами тварин. Так, наприклад Пітер Сінгрер стверджує що стати вегетаріанцем — це практичний крок до припинення вбивств і страждань тварин: «Стати вегетаріанцем - це не просто символічний жест. Це також не спроба ізолювати себе від потворних реалій світу, зберегти себе чистим і таким чином без відповідальності за жорстокість і бійню навколо» (Singer, 2015, с. 239). Таким чином, Відмовляючись від споживання м'яса, люди демонструють свою відмову від видовості – віри у перевагу людей над іншими тваринами – і підтверджують свою відданість принципам рівності та справедливості для всіх живих істот

Також Сінгер підкреслює внутрішнє протиріччя в заявах про турботу про тварин, від людей що продовжують їх їсти, оскільки це зрештою зводить їх до простого засобу для нашого споживання. Таким чином вегетаріанство - це бойкот, при чому бойкот осмислений і постійний: «Поки ми не будемо бойкотувати м'ясо та всі інші продукти тваринницьких фабрик, ми, кожен із нас, робимо внесок у подальше існування, процвітання та зростання промислового фермерства та всіх інших жорстоких практик, які використовуються при вирощуванні тварин для їжі» (Singer, 2015, с. 241). Хоча вегетаріанство й не є легким вибором, через культурний й політичний тиск, вегетаріанство як моральний вибір є важливим кроком для припинення жорстокої практики фабричного фермерства. Підсумовуючи, морально-етичні аргументи на користь

вегетаріанства ґрунтуються на принципах співчуття, справедливості та поваги до прав тварин. Вирішуючи утримуватися від споживання м'яса, люди стверджують свою прихильність до етичного життя та кидають виклик домінуючим нормам експлуатації тварин у сучасних харчових системах.

У сучасному світі ми все більше говоримо про те, як ми їмо і як це впливає на наше навколишнє середовище та тварин. Ми бачимо, що люди стають більш обізнаними з етичними аспектами того, що вони споживають, особливо коли мова йде про м'ясо та продукти тваринного походження. Це викликає розмови про зміни в традиційних харчових звичках та використанні ресурсів. Тому надалі ми розглянемо, які можуть бути зміни у способі, яким ми ставимося до харчування, тварин і навколишнього середовища. Ми дослідимо нові підходи, які враховують етичні аспекти і можуть призвести до змін у традиційних практиках споживання м'яса та ведення тваринництва.

На тлі зростання етичних проблем, пов'язаних із добробутом тварин, екологічною стійкістю та здоров'ям населення, зростає імпульс до етичних міркувань, що спонукають до змін у м'ясній промисловості. Філософські праці, такі як «Визволення тварин» Пітера Сінгера та «Дилема всеїдного» Майкла Поллана, стають каталізатором ширшого дискурсу про етику тварин, кидаючи виклик традиційним нормам і виступаючи за моральне ставлення до тварин. Ці етичні імперативи дедалі більше формують поведінку споживачів, галузеві практики та нормативні рамки, сигналізуючи про зрушення до більш гуманних та стійких підходів до виробництва та споживання їжі.

Крім того, культурні та суспільні зміни справляють значний вплив на траєкторію сучасних практик споживання м'яса та тваринництва. У міру того як громадська обізнаність щодо етичних та екологічних проблем зростає, відбувається відповідний зсув споживчих уподобань у бік більш свідомих і співчутливих харчових звичок. Як зазначає Пітер Сінгер: «За останнє десятиліття відбулися зміни. По-перше, виникли десятки нових, більш радикальних груп звільнення тварин і прав тварин. Разом з деякими раніше існуючими організаціями, які до того часу мали відносно незначний вплив, ці

нові групи значно підвищили обізнаність громадськості про величезну, систематичну жорстокість, яка має місце в інтенсивному тваринництві, в лабораторіях, цирках, зоопарках і полювання» (Singer, 2015, с. 317) Зростання вегетаріанства та веганства як способу життя відображає ширше культурне пробудження до етичних наслідків вибору їжі, що спонукає людей шукати альтернативи, які відповідають їхнім цінностям і переконанням. Цей культурний зсув додатково підкріплюється медійними кампаніями, документальними фільмами та групами захисту прав, які підвищують обізнаність про етичні, екологічні та медичні аспекти, пов'язані зі споживанням м'яса.

Для того щоб зміни на користь етичного споживання були можливими, рух в цьому напрямку має бути двостороннім, ініціатива має виходити як від споживача так і від виробника. Оскільки споживачі вимагають від виробників харчових продуктів прозорості та підзвітності, м'ясна промисловість стикається з дедалі більшим тиском щодо впровадження етичних реформ і прийняття стійких альтернатив. Так, зміни в споживчих уподобаннях і купівельній поведінці впливають на галузеву практику, при цьому зростає попит на етично вироблену м'ясну продукцію з екологічно чистих джерел. Компанії реагують на ці тенденції ринку, впроваджуючи стандарти захисту тварин, зменшуючи вплив на навколишнє середовище та пропонуючи рослинні альтернативи традиційним м'ясним продуктам. Також такі практики, як вирощування на вільному вигулі, вирощування худоби на пасовищах і сертифікація органічної продукції, спрямовані на те, щоб зробити пріоритетним добробут тварин і мінімізувати вплив виробництва м'яса на навколишнє середовище. Крім того, технологічні інновації, такі як м'ясо, вирощене в лабораторії, пропонують багатообіцяючі шляхи виробництва тваринного білка без потреби в традиційних методах тваринництва, що потенційно революціонізує майбутнє споживання м'яса.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, у даній роботі ми заглибились у моральні та етичні аспекти споживання м'яса, дослідивши складну взаємодію культурних, економічних і соціальних факторів, які формують вибір дієти в сучасному суспільстві. Через призму ідей Пітера Сінгера і Майкла Поллана, ми досліджували етичні наслідки нашого вибору їжі, зокрема щодо поводження з тваринами в системах виробництва харчових продуктів.

По-перше, у цій дипломній роботі було докладно проаналізовано морально-етичні аспекти вегетаріанства з різних перспектив. Під час дослідження теоретико-методологічних підходів ми звернули увагу на широкий спектр філософських ідей, що лежать в основі морального обґрунтування вегетаріанства. Від теорій морального прогресу, які розглядаються з погляду забезпечення захисту тварин та пошуку шляхів припинення використання їх людьми, до спецієцизму та метафізичного антропоцентризму, які акцентують увагу на статусі людини порівняно з іншими видами, ми прослідкували різноманітність підходів, які відображають складність цієї проблематики. Такий детальний аналіз уможлиблює краще розуміти основи морального вибору та його

вплив на наше сприйняття та відношення до споживання м'яса та продуктів тваринного походження.

Досліджуючи декларативні документи, такі як Загальна декларація прав тварин, Європейська конвенція про захист хребетних тварин, які використовуються в експериментальних та інших наукових цілях, Кембриджська декларація про свідомість, Хартія Землі, ми отримали можливість зануритися в глибину сучасного руху за права тварин та усвідомити роль, яку вони відіграють у формуванні моральних стандартів сучасного суспільства. Аналізуючи ці документи, ми бачимо не лише зростання усвідомлення моральних прав тварин у сучасному світі, але й підтвердження їхнього статусу як суб'єктів, які заслуговують на захист та повагу. Такі документи служать основою для розробки правової бази як на національному, так і на міжнародному рівнях, сприяють науковим дослідженням, підвищують обізнаність широкої громадськості щодо питань добробуту тварин і таким чином надають моральні та правові аргументи для діяльності захисників прав тварин та активістів.

Досліджуючи захист прав тварин Пітером Сінгером і досліджуючи морально-етичні аспекти споживання м'яса Майклом Полланом, ми стикаємося з двома різними, але взаємопов'язаними поглядами на наші стосунки з тваринами. Пітер Сінгер кидає виклик традиційним етичним рамкам, виступаючи за поширення моральної поваги на тварин на основі їхньої здатності страждати. Він критикує спецієсизм і виступає за рівне врахування інтересів за межами видів, закликаючи нас визнати невід'ємну цінність усіх живих істот. Філософія Сінгера спонукає нас протистояти непослідовності у нашому ставленні до тварин і заохочує узгоджувати наші дії з нашими етичними переконаннями.

З іншого боку, Майкл Поллан заглиблюється в складність вибору їжі людиною, борючись із моральними наслідками споживання м'яса в сучасному суспільстві. Досліджуючи дилему всеїдної тварини, Поллан орієнтується в культурному, соціальному та екологічному аспектах виробництва та споживання їжі. Він протистоїть етичним протиріччям, властивим нашому ставленню до

тварин, визнаючи як задоволення, так і етичні дилеми, пов'язані зі споживанням м'яса. Подорож Поллана спонукає нас замислитися над взаємозв'язком їжі, культури та етики та спонукає нас розглянути етичні наслідки нашого вибору дієти.

Зрештою, і Сінгер, і Поллан запрошують нас критично вивчити своє ставлення та поведінку до тварин і їжі. Вони виступають за більш співчутливий і уважний підхід до нашої взаємодії з нелюдськими тваринами, заснований на повазі до їх внутрішньої цінності та гідності. Коли ми орієнтуємося в складності харчової етики та прав тварин, ми можемо брати відповідальність за прийняття рішень у формуванні більш справедливих і сталих відносин зі світом природи.

Наш аналіз показує, що споживання м'яса глибоко переплетене з культурними традиціями, способом життя, орієнтованим на зручність, і економічними інтересами, часто затьмарюючи етичні міркування та екологічні проблеми. Культурне та історичне значення споживання м'яса виходить за межі простого побуту і натомість слугує символом багатства, влади та соціального статусу протягом всієї історії людства. Від релігійних ритуалів до світських заходів, м'ясо відіграло центральну роль у формуванні культурної практики та ідентичності. Такі висновки підкреслюють важливість дослідження питання етики споживання м'яса і відмови від нього в рамках сучасної картини світу.

Однак серед цих впливів зростає усвідомлення етичних наслідків споживання м'яса викликає зміни в поведінці споживачів і галузевих практиках. Такі філософські твори, як «Звільнення тварин» Пітера Сінгера, кидають виклик традиційним нормам і виступають за моральне ставлення до тварин, надихаючи людей переглянути свій вибір дієти. Вегетаріанство постає як моральна позиція, що ґрунтується на співчутті, справедливості та повазі до прав тварин, відкидаючи експлуатацію та шкоду, що завдається тваринам у сучасних системах виробництва їжі. В сучасному світі, де дилема «або я їм, або мене їдять» втрачає свою актуальність, адже споживання м'яса вже не є питанням виживання, той рівень жорстокості що використовується при виробництві м'ясної продукції є абсолютно невиправданим. Саме тому розглянуті в цій роботі автори

закликають нас брати відповідальність за вибір своєї дієти, «відкривати очі» й не ігнорувати існуючі моральні суперечності в контексті вживання м'яса.

Це етичне пробудження відображається в ширших культурних зрушеннях у бік свідомих і милосердних харчових звичок із зростанням вегетаріанства та веганства як способів життя. Кампанії в ЗМІ, документальні фільми та правозахисні групи підвищують обізнаність про етичні, екологічні та здоров'я наслідки споживання м'яса, спонукаючи споживачів шукати альтернативи, які відповідають їхнім цінностям.

Крім того, зміни в уподобаннях споживачів спонукають до етичних реформ у самій м'ясній промисловості. Компанії реагують на вимоги прозорості та підзвітності, впроваджуючи стандарти добробуту тварин, зменшуючи вплив на навколишнє середовище та пропонуючи рослинні альтернативи. Технологічні інновації, такі як вирощене в лабораторії м'ясо, пропонують багатообіцяючі шляхи сталого виробництва білка, ще більше кидаючи виклик статус-кво традиційних методів тваринництва.

У цьому ландшафті, що розвивається, перетин етичних міркувань, споживчого попиту та галузевих практик містить потенціал для трансформації майбутнього споживання м'яса до більш гуманної, стійкої та етичної парадигми. У міру того, як окремі люди та суспільства стикаються з морально-етичними вимірами вибору їжі, розгортається шлях до більш співчутливих та етичних стосунків із тваринами та навколишнім середовищем, керований спільною відданістю справедливості, співчуттю та повазі до всіх живих істот, що в свою чергу породжує поле для подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Гардашук, Т. В. (2019). Егалітаризм та цінність людського життя. *Правове регулювання темпоральних меж життя людини*.
- Гомілко, О. (2013). Світ тварин у сучасному філософському дискурсі: ідентичність та освітні перспективи. *Визначальні виміри сучасного філософсько-антропологічного знання* (с. 261—272). Київ: Стилос.
- Йонас, Г. (2001). Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. (А. Єрмоленко & В. Єрмоленко, Пер.). Київ: Лібра.
- Ніколенко, В. В. (2013). Соціальна символіка їжі суспільства старого ладу. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*, (30), 48-53.
- Appleby, P. N., Thorogood, M., Mann, J. I., & Key, T. J. (1999). The Oxford Vegetarian Study: an overview. *The American Journal of Clinical Nutrition*, 70(3 Suppl), 525S–531S.
- Calarco, M. (2008). *Zoographies: The question of the animal from Heidegger to Derrida*. Columbia University Press.
- Contreras, J. (2008). Meat consumption throughout history and across cultures. *Sciences des aliments*, 28(4-5), 288-295.
- De Waal, F. (2016). *Are we smart enough to know how smart animals are?.* WW Norton & Company.

- Earth Charter International. (2002). Retrieved from <https://earthcharter.org/wp-content/uploads/2020/06/Booklet-Earth-Charter-52-FINAL.pdf>
- European Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and Other Scientific Purposes. (1986, March 18) Retrieved from <https://rm.coe.int/168007a67b>
- Ferris, A. (2010). *Barbecue: The History of an American Institution*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press.
- Foer, J. S. (2009). *Eating Animals*. Little, Brown and Company/Hachette Book Group.
- Fraser, D. (2012). Animal ethics and food production in the twenty-first century. *The Philosophy of Food*, 39, 190.
- Heiman, A., Just, D., McWilliams, B., & Zilberman, D. (2004). Religion, religiosity, lifestyles and food consumption. *ARE Update*, 8, 9-11.
- Ito, S. (2018). Eating Whales: Rethinking the Anthropological Tradition and the Whale Meat Trade in Japan. *Ethnography*, 19(4), 543-561.
- Joy, M. (2010). *Why We Love Dogs, Eat Pigs, and Wear Cows: An Introduction to Carnism*. Conari Press. Retrieved from <https://is.muni.cz/el/1423/podzim2017/ENS283/um/Joy-Why-We-Love-Dogs-Eat-Pigs-and-Wear-Cows-An-Introduction-to-Carnism-2009.pdf>
- Kymlicka, W. (2022). Membership Rights for Animals. *Royal Institute of Philosophy*. YouTube. <https://youtu.be/dwmXkV3Wa4s?si=AoiuiqGXCRQ0HSEI>
- Low, P. (2012). The Cambridge Declaration on Consciousness. In *Proceedings of the Francis Crick Memorial Conference* (pp. 1-2). Churchill College, Cambridge University.
- Mill, J. S., & Mill, J. S. (1966). *Utilitarianism* (pp. 149-228). Macmillan Education UK.
- Narayanan, V. (2013). Hinduism. In L. Jones (Ed.), *Encyclopedia of Religion* (2nd ed., Vol. 6, pp. 3840-3850). Detroit, MI: Macmillan Reference USA
- Pollan, M. (2006). *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals*. The Penguin Press. Retrieved from

https://ia600205.us.archive.org/25/items/Michael_Pollan-The_Omnivores_Dilemma/Michael_Pollan-The_Omnivores_Dilemma_text.pdf

- Regan, T. (1986). A case for animal rights. In M.W. Fox & L.D. Mickley (Eds.), *Advances in animal welfare science 1986/87* (pp. 179-189). Washington, DC: The Humane Society of the United States
- Ryder, R. D. (2017). *Speciesism, painism and happiness: A morality for the twenty-first century* (Vol. 47). Andrews UK Limited.
- Singer, P. (2015). Animal Liberation. Open Road Integrated Media, Inc. Retrieved from <https://grupojuvenfl.wordpress.com/wp-content/uploads/2019/10/peter-singer-animal-liberation-1.pdf>
- Singer, P. (2017). All animals are equal. In *Animal rights* (pp. 3-16). Routledge.
- Tischler, J., & Myers, B. (2015). Animal protection and environmentalism: The time has come to be more than just friends. *What can animal law learn from environmental law*, 387-423.
- Universal Declaration of Animal Rights. (1978, October 15). Retrieved from <https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2016/06/file-id-607.pdf>
- Wenz, P. S. (1984). An ecological argument for vegetarianism. *Ethics and Animals*, 5(1), 4.